

(א) לקמן נ"ב, (ג) לעיל טו; [כמויות מא': א] (א) ב"ב נ"ג, (ד) לעיל לה: ב"מ כ: ז'ח: ק. (ב"ב קמ"א, ט) ב"ב נ"ב, (ו) [מתנתא, רש"י], (ז) [ד"ה הא, ט] [ד"ה מתוך, ט] [ד"ה רב הונא], (ח) [ד"ה רב הונא], (ט) [ד"ה למא], (י) [ד"ה ומא], (יא) [ד"ה ולחין].

תורה אור השלם

1. או נודע כי שור נזח הוא מתמול שלשם ולא ישמרו בעליו שלם ישלם שור תחת השור ודמית ודקה לו: שמות כא לו
2. ובי יפתח איש בור או כי יבנה איש בר ולא יבטנו ונפל שקמה שור או חמור: שמות כא לג
3. כי תבנה בית חדש וקשיטת מעקה לגגך ולא תעשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו: דברים כב ח

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאפילו כו' וק"ל דכ"ד פלגא נוקא קבא עין לעיל דף מה ע"כ מוספות ד"ה מודה:

הנהגות הגר"א

[א] תוס' ד"ה דאפילו כו' ועוד א"י כו'. נ"ב ובי"ה הראשון והראשון ספ"ו וש"פ. אכל הגמ"ס חולק:

רבינו הנגאל

פרק חמישי: שור שנגח את הפרה אבל חכמים אומרים זה כולו גדול בדין, המוציא מחבירו עליו הראיה. פ"ח דק"ל חכמים ור"ג דאמר רבה בר אבהו דפרק השואל את הפרה אין אומר סומכוס דאפילו ברי וברי שניגא הוא ודוחיה היא דק"ל חכמים. איתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן. בר"י. וכן פ"ח דק"ל דהלכתא כשמואל.

שור שנגח ד' וה' פרק רביעי בבא קמא

אכל מועד לגמרי לא משכחה לה לנד המוס כלל דליחייב חלי נוק: **שלא יגדל אדם כו'** הכי נמי האי לא ישמרו לא יקיימונו הוא: **הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה** **שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בלדה**. ומת: ואין ידוע **אם עד שלא נגחה ילדה**.

ולא מת ממחמת הנגיחה: **אם משנגחה**. ומחמת הנגיחה הפילתו: **ורביע נוק**. דתם חייב חלי נוק וכל מוטל בספק הוא וחולקין: **וכן פרה שנגחה כו'**. מפרש בגמ' [ע"ב]: **גמ' אי נמי לני** הא. ליכול לומר לשחיטה מכרתיו לך ואף על גב דאיכא למימר זיל בטר רובא ורובא לנדיא קזנני והוי מתק טעות אשמעינן מתניתין דהואיל ונקיט מוכר דמי הוה ליה אידך מוציא מתבירו ועליו הראיה: **לנכסתא**. לשחיטה: **דמי רדיא**. יק"ן: **בעל**

הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נוק לפרה ורביע נוק לולד **וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משתלם חצי נוק מן הפרה ורביע נוק מן הולד: גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים "זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה למה לי למומר זה כלל גדול בדין אצטרך דאפילו גניק אומר ברי ומוזיק אומר שמו המוציא מחבירו עליו הראיה אי נמי לכו הא דאתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר הרי זה מקח טעות ושמואל אמר יוכל שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך אמאי וניחוזי אי גברא דובין לרדיא אי גברא דובין לנכסתא לא צריכא דגברא דובין להא ולהא וניחוזי אי דמי רדיא לרדיא אי דמי נכסתא לנכסתא לא צריכא דאוקיר בישראל וקאי בדמי רדיא אמרי ואי

אומר שמוא. וא"ת והא ממוזיב שזועה ואין יכול לישבע הוא שזה מודה במקצת בנזק הפרה ונזק הולד אומר איני יודע ומתוך שאין יכול לישבע משלם כדאמר רבא צפרק השואל (ב"מ דף נ"ח. ט"ז) ומיהו שמואל לית ליה האי סברא צפרק כל הנשבעין (שעויות דף מו. ט"ז) ועוד י"ל דלמ"ד פלגא נוקא קנשא לא יתא מחויב שזועה גדולה מהודאלת עצמו דמודה בקנס פטור [א] ועוד אומר ר"י ללא דמי כלל דהא טעמא דמחויב שזועה ואין יכול לישבע משלם מפרש צפרק כל הנשבעין (ט"ז) משום דכתיב שזועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ומפרש התם כגון שאמר ליה מנה לאכא ציד אצ"ק ואמר ליה חמשים ידענא וחמשים לא ידענא דבאצוה כה"ג מייחייב ועל כרחק כריך ליתן טעם למה בלא חייב וצורשים פטור דבלא טעמא אין לומר כדאמר התם אי דאמר ליה נ' אית ליה ונ' לית ליה מה לי הוא מה לי אצוה אלא היינו טעמא דבאצ חייב לא ידענא דהיה לו לידע אם חייב לו מנה אם לאו אכל יורשו לא היה להם לידע במיני דאצוהו ומיהו טעמא אית ליה נמי למיפטור בשמעתינן שאין לו לידע דבר זה אם משנגחה ילדה או קודם וא"ת דהכא משמע דלית ליה לרב יהודה צרי עדיף ולקמן צפרק בתרא (דף קמ"ה) ובהשואל (ב"מ דף נ"ז. ט"ז) אמר מנה לי צידך והלה אומר איני יודע רב יהודה רב הונא ממייבי דברי עדיף ואין לתרץ דהכא משמיה דשמואל קאמר דהא צפ"ק דכתובות (דף י"ב. ט"ז) צעי למימר הא דרב יהודה רב הונא דשמואל היא ולפי אותה סברא תקשה דשמואל דרשמואל וי"ל דכפרישית לעיל דהתם צרי שלו טוב שיועד שכיחשו את הוא משקר וגם אותו יש לו לידע אם חייב לו אם לאו הלכך מדטעין שמא מוכחא מלמא דברי דהאי אמת הוא וצרי עדיף אכל הכא מה שטוען צרי לפי שיועד שזה לא היה בשעת נגיחה וזה טוען שמא טוב שאין לו לידע משו"ה אין צרי עדיף וצפ"ק דכתובות (ט"ז) דצעי למימר הא דרב הונא רב יהודה דשמואל היא ולא מסיק אדעתיה הא דמי התם במסקנא היה יכול להקשות התם דשמואל דרשמואל דהתם פסיק שמואל כ"ג דאמר נאמנת צהיאי דמשארסתני נאנסתי אע"ג דהתם אין לבעל לידע מתי נאנסת והכא בשמעתינן מודה שמואל דלא אומר צרי עדיף במקום שהצרי גרוע אלא שבכמה מקומות יכול לומר וליטעמינן ולא קאמר והיה מקצת דהיה נגחן ונזקין ואמר [בגמ'] דאידך קאמר איני יודע ופריך לימא מיהו תיובתא דר"ג ומשמע דלרב יהודה נחא התם י"ל דרגילות הוא שכל אחד מכיר מקצת אצוהו וכן מוכח דמוקי לה כגון שיש עסק שזועה ביניהם ואם לא היה לו להכיר אצוהו לא הייתי אומר מתוך שאין יכול לישבע משלם דכפרישית לעיל והיה דתנן ביש נוטלין (ב"ב דף קל"ה) ושם קלה) זה אחי אין נאמן וטעו עמו בחלקו ומוקי בגמ' דאמרני אינך אין אנו יודעין ודייק זאת אומרת מנה לי צידך והלה אומר איני יודע פטור אע"ג דברי גרוע הוא שאין להם לאחין לידע אם הוא אחיהם דמה יודעים באותו שאל ממודינת הים התם בלאו הכי דמי שפיר ואין חושש לומר וליטעמינן ועוד י"ל דהתם מצי למימר דהכי קאמר זאת אומרת מנה לי צידך והלה אומר איני יודע פטור היכא דהוי צרי גרוע והשמא טוב כעין היא דמתני' דהתם:

המוציא מחבירו עליו הראיה. משמע מהכא דאין הלכה כסומכוס מלמא ס"ל שמואל כוותיה ובשמעתינן דכל דלחיס גבר צפרק חזקת בעמים (ב"ב דף נ"ה. ט"ז) יש להאריך בזה: **וניחוזי אי דמי רדיא לרדיא**. פי' הר"י צר מרדכי דהכא אפי' כרצנן דאמרני בהמוכר את הספינה (ט"ז דף ע"ו): מכר הנלמד לא מכר הצדק ולית להו הדמים מודיעים הכא מודו דהני מילי גבי צמד דאיכא רובא וחוקה דרובא קרו לנמד צמד ולצקר צקר וגם הוא מוחזק ואפילו לפי הספרים דלא גרסי רובא מ"מ לא איתא דמים לחודייהו ומפקי מחזקה אכל הכא רובא לרדיא צני ואיכא חזקה כנגד אותו הרוצ שהמוכר מוחזק אמרינן הדמים מודיעים לסייע או לרוב או לחזקה ורש"י פירש בהמוכר פירות (ט"ז דף ע"ב. ט"ז) בענין אחר:

מו.

אלא טעמא דר"א בדתניא. תימה מהאי טעמא נמי לא תסגי צור צכסוי משום דרבי נתן וי"ל דצור אית ליה תקנתא טפי כשמכסהו כלאוי משור נגחן ועי"ל דמעיקרא ודאי ס"ד דר"א לענין תשלומין קאמר אכל השתא דמסקינן טעמא כר' נתן לאו לענין תשלומין איירי אלא לגבי איסור בעלמא דאסור לקיימו ואיכא למימר דגבי צור נמי איכא אכל מודה שאם שמרו שמיירה מעולה והזיק פטור מיהו בשמיירה פחותה ודאי לא קגיא מדאוסר לקיימו ולהכי אמר לעיל (דף מה:) הא מני ר"א היא:

הדרן עלך שור שנגח ד' וה'

שור שנגח את הפרה. זו דברי סומכוס. תימה דצפרק השואל (ב"מ דף ק. ט"ז) משמע דלא אומר סומכוס יחולקו אלא בעומד באגס גזי המחליף פרה בצמור דפריך בגמרא אמאי יחולקו ונחזי ברשות דמאן קיימא אומר שמואל בעומדת באגס ופריך וקומת בחזקת מרא קמא הא מני סומכוס היא מדלא אמר אלא משמע דלא הדר ביה משניא קמא וכן דהכא איכא לאוקמי בעומדת באגס לר"ע דלמר יוחלט השור אכל לר' ישמעאל דמצי לסלק ליה צווי לא תמישב אך מההיא דהמניח (לעיל דף נ"ה:) קשה דייק זאת אומרת חלוקים עליו חזיריו על סומכוס דמשמע התם דאפילו צצרי וצרי קאמר סומכוס דחולקין ואפילו צציתו צציתו מדלא אוקי מתניתין בעומד צציתו או כרבי ישמעאל דאמר ב"ח הוא ומצי לסלוקי צווי ומיתי אפילו כסומכוס:

דאפילו גניק אומר ברי ומוזיק ואי כדאמר רבא צפרק השואל (ב"מ דף נ"ח. ט"ז) ומיהו שמואל לית ליה האי סברא צפרק כל הנשבעין (שעויות דף מו. ט"ז) ועוד י"ל דלמ"ד פלגא נוקא קנשא לא יתא מחויב שזועה גדולה מהודאלת עצמו דמודה בקנס פטור [א] ועוד אומר ר"י ללא דמי כלל דהא טעמא דמחויב שזועה ואין יכול לישבע משלם מפרש צפרק כל הנשבעין (ט"ז) משום דכתיב שזועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ומפרש התם כגון שאמר ליה מנה לאכא ציד אצ"ק ואמר ליה חמשים ידענא וחמשים לא ידענא דבאצוה כה"ג מייחייב ועל כרחק כריך ליתן טעם למה בלא חייב וצורשים פטור דבלא טעמא אין לומר כדאמר התם אי דאמר ליה נ' אית ליה ונ' לית ליה מה לי הוא מה לי אצוה אלא היינו טעמא דבאצ חייב לא ידענא דהיה לו לידע אם חייב לו מנה אם לאו אכל יורשו לא היה להם לידע במיני דאצוהו ומיהו טעמא אית ליה נמי למיפטור בשמעתינן שאין לו לידע דבר זה אם משנגחה ילדה או קודם וא"ת דהכא משמע דלית ליה לרב יהודה צרי עדיף ולקמן צפרק בתרא (דף קמ"ה) ובהשואל (ב"מ דף נ"ז. ט"ז) אמר מנה לי צידך והלה אומר איני יודע רב יהודה רב הונא ממייבי דברי עדיף ואין לתרץ דהכא משמיה דשמואל קאמר דהא צפ"ק דכתובות (דף י"ב. ט"ז) צעי למימר הא דרב יהודה רב הונא דשמואל היא ולפי אותה סברא תקשה דשמואל דרשמואל וי"ל דכפרישית לעיל דהתם צרי שלו טוב שיועד שכיחשו את הוא משקר וגם אותו יש לו לידע אם חייב לו אם לאו הלכך מדטעין שמא מוכחא מלמא דברי דהאי אמת הוא וצרי עדיף אכל הכא מה שטוען צרי לפי שיועד שזה לא היה בשעת נגיחה וזה טוען שמא טוב שאין לו לידע משו"ה אין צרי עדיף וצפ"ק דכתובות (ט"ז) דצעי למימר הא דרב הונא רב יהודה דשמואל היא ולא מסיק אדעתיה הא דמי התם במסקנא היה יכול להקשות התם דשמואל דרשמואל דהתם פסיק שמואל כ"ג דאמר נאמנת צהיאי דמשארסתני נאנסתי אע"ג דהתם אין לבעל לידע מתי נאנסת והכא בשמעתינן מודה שמואל דלא אומר צרי עדיף במקום שהצרי גרוע אלא שבכמה מקומות יכול לומר וליטעמינן ולא קאמר והיה מקצת דהיה נגחן ונזקין ואמר [בגמ'] דאידך קאמר איני יודע ופריך לימא מיהו תיובתא דר"ג ומשמע דלרב יהודה נחא התם י"ל דרגילות הוא שכל אחד מכיר מקצת אצוהו וכן מוכח דמוקי לה כגון שיש עסק שזועה ביניהם ואם לא היה לו להכיר אצוהו לא הייתי אומר מתוך שאין יכול לישבע משלם דכפרישית לעיל והיה דתנן ביש נוטלין (ב"ב דף קל"ה) ושם קלה) זה אחי אין נאמן וטעו עמו בחלקו ומוקי בגמ' דאמרני אינך אין אנו יודעין ודייק זאת אומרת מנה לי צידך והלה אומר איני יודע פטור אע"ג דברי גרוע הוא שאין להם לאחין לידע אם הוא אחיהם דמה יודעים באותו שאל ממודינת הים התם בלאו הכי דמי שפיר ואין חושש לומר וליטעמינן ועוד י"ל דהתם מצי למימר דהכי קאמר זאת אומרת מנה לי צידך והלה אומר איני יודע פטור היכא דהוי צרי גרוע והשמא טוב כעין היא דמתני' דהתם:

המוציא מחבירו עליו הראיה. משמע מהכא דאין הלכה כסומכוס מלמא ס"ל שמואל כוותיה ובשמעתינן דכל דלחיס גבר צפרק חזקת בעמים (ב"ב דף נ"ה. ט"ז) יש להאריך בזה: **וניחוזי אי דמי רדיא לרדיא**. פי' הר"י צר מרדכי דהכא אפי' כרצנן דאמרני בהמוכר את הספינה (ט"ז דף ע"ו): מכר הנלמד לא מכר הצדק ולית להו הדמים מודיעים הכא מודו דהני מילי גבי צמד דאיכא רובא וחוקה דרובא קרו לנמד צמד ולצקר צקר וגם הוא מוחזק ואפילו לפי הספרים דלא גרסי רובא מ"מ לא איתא דמים לחודייהו ומפקי מחזקה אכל הכא רובא לרדיא צני ואיכא חזקה כנגד אותו הרוצ שהמוכר מוחזק אמרינן הדמים מודיעים לסייע או לרוב או לחזקה ורש"י פירש בהמוכר פירות (ט"ז דף ע"ב. ט"ז) בענין אחר:

עין משפט

א א ב מיי פ"ע מהל מקי ממון ה' ב ג והלכה ו סמג עין סא טושי"ע ח"מ סומן שלט ספ"ק ב ג וסומן מ ספ"ק א: ב ג ד ה מיי פ"ע"ז מהלכות מכירה ה' ה סמג לאין קט טושי"ע ח"מ סי' רלב סעי' כג:

מוסף רש"י

כסדה כראוי. ועבר עליו השור או חמור ונפל ומת (קטן ב.ב.). הדרן עלך שור שנגח ד"ה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע. לבי', ולא עדים יודעין אכל הם יודעין, ללא קמי ואינו ידוע, והכי אמרינן בשנים אוחזין (ב.ב.) ולרבה בר רב הונא דלמר אמר סומכוס אפילו צרי וצני כו' (רשב"ם ב"ב ב.ב.). אם עד שלא נגחה. השור ילדה. ופטור בעל השור (שם). משלם. בעל השור. והכי נזק לפרה. דשור תם משלם פני קמא, ורביע נזק לולד. משום דהאי נזק דולד הי ממון המוטל בספק וחולקין (שם). ונמצא נגחן. שהיה נגחן קודם מכירה ואין ראוי אלא לשחיטה (שם ב.ב.). מקח טעוה. כיון ומלא חומץ והדלי זחי כדמפרש טעמא לקמיה דרובא לרדיא וצני (שם). יכול שיאמר לו בר'. דנמנונא לא אוליקו בטר רובא אלא אחר טענה טובה (שם). לשחיטה מברתיו לך. דהא איכא דזנין לשחיטה, ורובא לאו כלום הוא והיה ליה כי פלגא ופלגא והמונא מחבירו עליו הראיה, ואפילו לסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין וק"ל כוותיה, דהתם לן תנא כוותיה, הני מילי כגון שור שנגח את הפרה ומלא עוברה בלדה ואין ידוע לבי' היחף היה המעשה אם ילדה קודם נגיחה או אחר כן, ואפילו ענין חד מייחיה טענת צרי ואידך טענת שמה, וכמו סבא יבט נכסי ספק צפרק החולק (לח). דק"ל חולקין משום דאין ידוע אם בן ט' לראשון יירשנו וקני או בן ז' לראשון וצני טל יבט הוא, אכל הכא שאנו יודעין היחף היה המעשה, הרי זה מכרן ליה סתם ומגלה דבר שהיה נגחן קודם לכן, הכא מודה סומכוס דלא הוה ממון המוטל בספק אלא אוליקו בטר ההוא שטענין יפה, דכיון דרובא לא כלום הוא לא היה לו למוכר לפרש אלא הלווקח הוה ליה למימר לרדיא קבענא ליה, ומלא פירש הפסוד, ולא דמי לין ומלא חומץ, דהתם אין מקצת מיהו דמוכר כהדיא (רשב"ם שם). ויחזיק אי גברא בר'. כלומר הכי דמי דפליגי רב ושמואל, ליחזי אי האי גברא עובד אלמנה הוא ולא טבח, ורגיל

לקנות שורים לחישה, וכגון שהיו מכירין זה את זה, ודאי לרדיא וצני, ואפילו לשמואל ליהויה מקח טעות, דכיון שמכירה זו אמת זה הרי כאלו פירש לו מוכר לי שור לחישה (שם). דובין לנכסתא. כגון טבח שאינו עובד אלמנה (שם). דובין להא ולהא. כגון טבח ועובד אלמנה (שם). וניחוזי אי דמי רדיא לרדיא. כיון דהאי גברא עובד דזנין להכי ולהכי היה לנו ליתן אחר הדמים וימלא הדמים מודיעים, דשור לרדיא קוין בעשרים דינרים ולשחיטה כ"י דינרים ויחזיק אי דמי רדיא יבט ליה דהיינו כ"י דינר הדמים מודיעים דלרדיא וצני והרי זה מקח טעות, כמוכר כין ומלא חומץ, ואמאי קאמר שמואל דיכול לומר לשחיטה מכרתיו הא ודאי לרדיא וצני, דהא אפילו לשחיטה וצני כיון דמני רדיא קביל מיהו דלוקח מקחו בעל, דמתאנה יתר משתות, דהא לא חויה לרדיא, שהרי נמצא נגחן ואינו שור אלא " דינרים לשחיטה, ואי דמי נכסתא יבט ליה ודאי לנכסתא וצני (שם). דאוקיר בישראל. וליכא דמים מודיעין, ואיכא דגמס דול רדיא וקסי כי בישא, והיינו הך (שם).